

OPEN ACCESS: INFORMACE PRO AUTORY

PAVLA RYGELOVÁ, ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA VŠB-TUO

2013

JAK PŘÍSPĚT DO REPOZITÁŘE DSPACE VŠB-TUO

VYHLEDÁNÍ ČLÁNKŮ

POSKYTNUTÍ PLNÉHO TEXTU ČLÁNKU

ZPŮSOB ZPŘÍSTUPNĚNÍ PLNÉHO TEXTU

PROČ PŘÍSPÍVAT DO REPOZITÁŘE

PŘÍNOS PRO AUTORA

PŘÍNOS PRO INSTITUCI

AUTORSKOPRÁVNÍ OTÁZKY

VERZE ČLÁNKU

COPYRIGHT TRANSFER AGREEMENT

LICENCE CREATIVE COMMONS

SHERPA/ROMEO

MODEL OPEN ACCESS

DEFINICE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

GREEN OPEN ACCESS

GOLD OPEN ACCESS

POLITIKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

POLITIKA POVINNÉHO OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

POLITIKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU EVROPSKÉ KOMISE

UŽITEČNÉ ODKAZY

POMOC

JAK PŘISPĚT DO REPOZITÁŘE DSPACE VŠB-TUO

VYHLEDÁNÍ ČLÁNKŮ

V repozitáři **DSPACE VŠB-TUO** (dspace.vsb.cz), v kolekci [Publikační činnost VŠB-TUO](#) si vyhledejte podle svého jména články. Kolekce obsahuje záznamy článků z časopisů indexovaných v bibliografické databázi Web of Science. Články lze vyhledat také v kolekcích jednotlivých pracovišť. Do vyhledávacího pole stačí zadat číslo pracoviště. (viz Obrázek 1)

The image shows a search interface for DSpace. It features a search box containing the number '456', a button labeled 'Hledat' (Search), and a link for 'Rozšířené hledání' (Advanced search). The title of the search box is 'Prohledat DSpace'.

Obrázek 1 Zadání čísla pracoviště

POSKYTNUTÍ PLNÉHO TEXTU ČLÁNKU

K bibliografickým záznamům článků v repozitáři DSpace je možné připojit soubor s plným textem. Pokud chcete připojit k záznamům vašich článků i plné texty, zašlete soubory s plnými texty na e-mail: pavla.rygelova@vsb.cz. Do předmětu zprávy uveďte: **ULOŽENÍ ČLÁNKU DO REPOZITÁŘE DSPACE VŠB-TUO**.

ZPŮSOB ZPŘÍSTUPNĚNÍ PLNÉHO TEXTU

Způsob zpřístupnění plného textu musí být v souladu s politikou vydavatele časopisu, v němž článek vyšel. Podrobnější informace viz kapitola [Autorskoprávní otázky](#). Lze nastavit tři způsoby zpřístupnění: otevřený přístup (open access), omezený přístup (restricted access) a přístup po embargu (embargoed access).

OPEN ACCESS znamená zpřístupnění plného textu bez omezení pro kohokoli. Většina vydavatelů tuto možnost autorům dává – povoluje jim do repozitáře uložit **AUTORSKÝ RUKOPIS** (buďto preprint – rukopis zaslaný do časopisu před recenzním řízením, nebo postprint – rukopis, který již prošel recenzním řízením).

RESTRICTED ACCESS znamená zpřístupnění plného textu pouze pro interní uživatele VŠB-TUO, kteří se do repozitáře DSpace hlásí svým osobním číslem a LDAP heslem. Tato možnost je vhodná v případě, že není znám postoj vydavatele k ukládání článků v režimu open access. Do repozitáře je možné takto uložit vydavatelskou verzi článku (nejčastěji PDF soubor s finálním formátováním článku od vydavatele).

EMBARGOED ACCESS umožní článek zpřístupnit ve volném režimu po uplynutí určitého časového období. Tuto volbu je možné využít například u článků vydaných vydavatelem Springer.

E-PRINTS REQUEST BUTTON je služba repozitáře, která zajistí zpřístupnění článku pro zájemce bez přístupových práv v repozitáři DSpace VŠB-TUO. Žadatel vyplní stručný formulář se žádostí o zpřístupnění plného textu určitého vědeckého článku. Žádost je odeslána prvnímu autorovi článku z VŠB-TUO. Oslovený autor může žadateli zaslat plný text svého článku. E-prints request button je v podstatě **ELEKTRONICKÁ OBDOBA VÝMĚNY AUTORSKÝCH REPRINTŮ**.

Nejste-li si jisti, jakou politiku vydavatel zastává ke zpřístupňování článků v repozitáři, je vhodné zvolit omezený způsob zpřístupnění. V každém případě se můžete obrátit na knihovnu s dotazem, jakou formu zpřístupnění zvolit.

PROČ PŘÍSPÍVAT DO REPOZITÁŘE

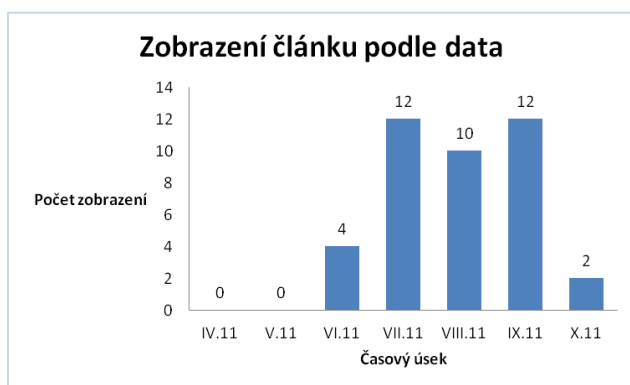
PŘÍNOS PRO AUTORA

- Zviditelnění článku širokému okruhu zájemců
- Snadnější dostupnost článku pro zájemce, kteří nemají předplacen časopis, v němž článek vyšel
- Vyšší šance na získání citace článku
- Systematické a trvalé uložení článků v archivu

Repozitář DSpace nabízí statistiky přístupů: počet zobrazení záznamu a počet stažení souboru. Následující grafy ukazují počet zobrazení článku podle zemí a počet zobrazení článku podle data.

Obrázek 2 Počet zobrazení článku podle zemí

Obrázek 3 Zobrazení článku podle data

PŘÍNOS PRO INSTITUCI

- Systematický sběr publikační činnosti univerzity
- Repozitář slouží jako výkladní skříň vědecké činnosti univerzity

AUTORSKOPRÁVNÍ OTÁZKY

VERZE ČLÁNKU

Většina vydavatelů dovoluje autorům, aby uložili svůj článek do repozitáře. Nejčastěji je autorům dovoleno uložit do repozitáře **AUTORSKÝ RUKOPIS**. Za autorský rukopis je považován **PREPRINT**: verze článku před recenzním řízením a **POSTPRINT**: verze článku se zapracovanými úpravami vzešlé v průběhu recenzního řízení.

Někteří vydavatelé umožňují do repozitáře uložit také konečnou vydanou verzi článku, tzv. **VYDAVATELSKOU VERZI**.

COPYRIGHT TRANSFER AGREEMENT

Vydavatelé uzavírají s autory smlouvu **COPYRIGHT TRANSFER AGREEMENT (CTA)**, která znamená, že autor převede autorská práva ke svému článku na vydavatele. Podepsání smlouvy CTA nemusí znamenat, že autor ztrácí právo uložit článek do repozitáře. Nicméně autoři by měli pozorně číst text smlouvy, kterou dostávají od vydavatele, a v případě, že vydavatel neumožňuje šíření článku prostřednictvím repozitáře, měl by autor požádat o dodatek ke smlouvě, který zajistí autorovi potřebná práva. Někteří vydavatelé místo smlouvy CTA uzavírají s autory **LICENČNÍ SMLOUVU**, která autorům ponechává jejich autorská práva včetně možnosti uložit článek do repozitáře.

LICENCE CREATIVE COMMONS

Licenční smlouvy se stávají běžným postupem, jak si zachovat autorská práva k dalšímu využívání – šíření vlastních vědeckých publikací. Vydavatelé otevřeně přístupných časopisů **HINDAWI** nebo **COPERNICUS** vydávají články pod licencí

Creative Commons – Uved'te autora. (CC-BY). Tento typ licence za podmínky uvedení původního autorství dovoluje dílo neomezeně šířit a dále upravovat.

PŘÍKLAD ČLÁNKU VYDANÉHO POD LICENCÍ CC-BY: MARSHALCO, M. et al. Influence of the soil genesis on physical and mechanical properties. *The scientific world journal*. 2013, art. no. 454710. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1155/2013/454710>. Copyright © 2013 Marian Marschalko et al. This is an open access article distributed under the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

SHERPA/ROMEO

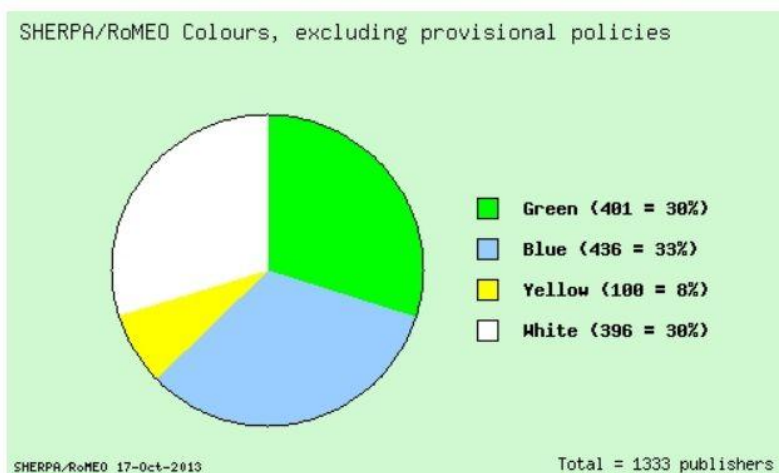
Služba **SHERPA/ROMEO** (<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>) shromažďuje informace, jaký postoj zaujímají vydavatelé k ukládání článků do repozitářů. Autoři si mohou ověřit, zda daný vydavatel umožňuje uložení článku do repozitáře a jakou formu článku.

Momentálně je v databázi SHERPA/RoMEO evidováno přes 1300 vydavatelů a 70 % z nich povolují autorům uložit některou z verzí článku do repozitáře.

RoMEO colour	Archiving policy	Publishers	%
green	Can archive pre-print and post-print	401	30
blue	Can archive post-print (ie final draft post-refereeing)	436	33
yellow	Can archive pre-print (ie pre-refereeing)	100	8
white	Archiving not formally supported	396	30

Summary: 70% of publishers on this list formally **allow** some form of self-archiving.

Obrázek 4 Počet vydavatelů v databázi SHERPA/RoMEO

SHERPA/RoMEO poskytuje také seznam vydavatelů, kteří dovolují využít jejich PDF pro ukládání do repozitářů.

(<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/PDFandIR.php?la=en>)

MODEL OPEN ACCESS

DEFINICE OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

*„An old tradition and a new technology have converged to make possible an unprecedented public good. The old tradition is the willingness of scientists and scholars to publish the fruits of their research in scholarly journals without payment, for the sake of inquiry and knowledge. The new technology is the internet. The public good they make possible is the **world-wide electronic distribution of the peer-reviewed journal literature and completely free and unrestricted access to it by all scientists, scholars, teachers, students, and other curious minds. Removing access barriers to this literature will accelerate research, enrich education, share the learning of the rich with the poor and the poor with the rich, make this literature as useful as it can be, and lay the foundation for uniting humanity in a common intellectual conversation and quest for knowledge.**“* Budapest Open Access Initiative, 2002

Budapest Open Access Initiative (<http://www.soros.org/openaccess/read>) definuje principy otevřeného přístupu jako neomezené šíření výsledků výzkumu a vývoje v prostředí internetu.

Zároveň Budapešťská iniciativa formuje dvě základní cesty praktického dosažení otevřeného přístupu k vědeckým informacím. První tzv. **ZELENÁ CESTA** znamená ukládání dokumentů v otevřených repozitářích (self-archiving), druhá

tzv. **ZLATÁ CESTA** vede přes publikování v otevřených časopisech (open access journals).

Další deklarace otevřeného přístupu:

BERLIN DECLARATION ON OPEN ACCESS TO KNOWLEDGE IN THE SCIENCES AND HUMANITIES (<http://oa.mpg.de/>)

BETHESDA STATEMENT ON OPEN ACCESS PUBLISHING
(<http://www.earlham.edu/~peters/fos/bethesda.htm>)

GREEN OPEN ACCESS

ZELENÁ CESTA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU: auto-archivace, neboli uložení vědecké práce (zvláště recenzovaného vědeckého článku, resp. jeho preprintu nebo postprintu) v digitálním repozitáři.

Auto-archivací autoři poskytují neomezený přístup ke své vědecké práci a tím zvyšují potencionální okruh čtenářů a zvyšují možnost jejího většího informačního dopadu (impaktu) ve vědecké komunitě a společnosti.

Auto-archivace funguje vedle publikování v tradičních vědeckých časopisech jako efektivní cesta neomezeného šíření vědeckých poznatků a mnozí vydavatelé vědeckých časopisů nebrání autorům v jejím provozování.

REPOZITÁŘE je možné rozdělit do tří základních typů: **OBOROVÉ**

REPOZITÁŘE (subject repositories) určené pro komunitu vědců z určitého okruhu oborů, např. ArXiv () pro fyziku, matematiku, počítačové vědy;

INSTITUCIONÁLNÍ REPOZITÁŘE (institutional repositories) budované pro ukládání vědeckých výstupů určité instituce, např. ORBi (<http://orbi.ulg.ac.be/>),

Igitur (<http://igitur-archive.library.uu.nl/search/search.php>), RepositoriUM

(<http://repositorium.sdum.uminho.pt/>) aj. a **REPOZITÁŘE POSKYTOVATELŮ**

(funder repositories), kam jsou ukládány výstupy z projektů podpořených grantovou agenturou, např. PubMedCentral (<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/>)

Databáze repozitářů:

OPENDOAR (<http://www.opendoar.org/>)

ROAR (<http://roar.eprints.org/>)

GOLD OPEN ACCESS

ZLATÁ CESTA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU: publikování v otevřených časopisech (*open access journals*). Vydavatelé otevřených časopisů zpřístupňují obsah vydávaných časopisů bez omezení a zároveň většinou nevyžadují, aby jim autoři přenechali svá autorská práva, případně uzavírají s autorem/autory licenční smlouvu o vydání článku. Vydavatelé otevřených časopisů zajišťují kvalitu vydávaných časopisů tradičním recenzním řízením. Někteří vydavatelé vyžadují po autorech zaplacení procesního poplatku (*publication fee, article processing charge*).

Adresář otevřených časopisů:

DIRECTORY OF OPEN ACCESS JOURNALS (<http://www.doaj.org/>)

POLITIKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

POLITIKA POVINNÉHO OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU

K politice povinného otevřeného přístupu (open access mandate) přistupují instituce a poskytovatelé finančních prostředků, kteří chtějí zajistit, aby výsledky z výzkumu, který podporují, byl bez omezení dostupný každému zájemci z řad vědců, studentů i veřejnosti. K této politice přistupují univerzity v Evropě, USA i v Austrálii. Mezi prvními univerzitami s politikou povinného ukládání článků do repozitáře byly: **SOUTHAMPTON UNIVERSITY, SCHOOL OF ELECTRONICS AND COMPUTER SCIENCE (2003), QUEENSLAND UNIVERSITY OF TECHNOLOGY A MINHO UNIVERSITY (2004)**.

Grantové agentury **NIH** a **WELCOME TRUST** také vyžadují, aby autoři zajistili otevřený přístup k vydaným článkům nejpozději do 12 měsíců od vydání článku.

Přehled politik:

ROARMAP: REGISTRY OF OPEN ACCESS REPOSITORIES MANDATORY ARCHIVING POLICIES (<http://roarmap.eprints.org/>)

SHERPA/JULIET: RESEARCH FUNDERS' OPEN ACCESS POLICIES (<http://www.sherpa.ac.uk/juliet/>)

POLITIKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU EVROPSKÉ KOMISE

Evropská komise v roce 2008 vyhlásila pilotní program **OPEN ACCESS PILOT IN FP7** (<http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=1300&lang=1>), v němž vyžaduje, aby výsledky projektů financovaných 7. rámcovým programem byly volně dostupné. Evropská komise tím sleduje několik cílů. Jedním je všeobecná

dostupnost výsledků evropského výzkumu a dalším cílem je úspora výdajů za přístup k vědeckým informacím.

Praktickým naplněním politiky Evropské komise se zabývá projekt **OPENAIRE** (<http://www.openaire.eu/index.php>), jehož partnerem za Českou republiku je Ústřední knihovna VŠB-TUO.

POLITIKA OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU V PROGRAMU HORIZONT 2020

Evropská komise (EK) prosazuje otevřený přístup jako hlavní princip zpřístupňování vědeckých informací (publikací a výzkumných dat) v nadcházejícím programu Horizont 2020.

Již **17. ČERVENCE 2012** vydala EK zásadní dokumenty – **COMMUNICATION¹** a **RECOMMENDATION²**, které vymezují význam otevřeného přístupu pro evropský výzkum a které doporučují členským státům, aby se také zasadili o vytvoření podmínek pro otevřené sdílení výsledků vědy podpořených z veřejných zdrojů.

Iniciativa EK zohledňuje potřebu volného přístupu k výsledkům vědy za předpokladu solidního a udržitelného systému šíření vědeckých poznatků.

EK navrhuje **PŘIJETÍ MANDATORNÍ POLITIKY OTEVŘENÉHO PŘÍSTUPU** k vědeckým publikacím **PRO VŠECHNY VÝZKUMNÉ OBLASTI PROGRAMU HORIZONT 2020**, vycházející z již existujících aktivit v rámci 7.RP a zahrnující např. způsobilost výdajů za publikování v otevřených časopisech, 6-12 měsíční embargo v případě zelené cesty otevřeného přístupu).

---

¹ http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/era-communication-towards-better-access-to-scientific-information_en.pdf

² http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/recommendation-access-and-preservation-scientific-information_en.pdf

PROČ JE PRO EVROPU DŮLEŽITÝ LEPŠÍ PŘÍSTUP K VĚDECKÝM INFORMACÍM?

EK chápe otevřený přístup jako prostředek ke zlepšení výměny znalostí, nikoli jako cíl samotný.

Plnější a širší přístup k vědeckým publikacím a datům pomáhá

- urychlit inovace (rychlejší obchod – rychlejší růst)
- podpořit spolupráci a zamezit duplikování úsilí (větší efektivita)
- stavět na předchozích výsledcích (zvýšení kvality výsledků)
- vtáhnout občany a společnost (zvýšení transparentnosti vědecko-výzkumného procesu)

Podobně jako v 7. RP program Horizont 2020 zahrne zlatou i zelenou cestu otevřeného přístupu. Obě cesty se doplňují a jsou efektivní, rovnocenné a udržitelné pro dosažení otevřeného přístupu jak z pohledu vědců, tak z pohledu inovativního průmyslu a obchodu.

EK pokračuje v podpoře návazných projektů v oblasti open access a výzkumné infrastruktury (např. **OPENAIREPLUS**).

UŽITEČNÉ ODKAZY

[Open Access Overview](#)

[Open Access Directory](#)

[Open Access to Scholarly Information](#)

[Open Access Scholarly Information Sourcebook](#)

[Enabling Open Scholarship](#)

POMOC

Pokud vám nestačily základní informace a chcete se na něco zeptat, neváhejte se obrátit na pracovníky Ústřední knihovny VŠB-TUO.

Problematikou otevřeného přístupu se zabývá také blog Ústřední knihovny VŠB-TUO **E-ZDROJE** (<http://e-zdroje.vsb.cz/>)

Své dotazy můžete adresovat přímo na: pavla.rygelova@vsb.cz.